IL-MALTI

QARI LI TOĦROĠ IL-GĦAQDA TAL-KITTIEBA TAL-MALTI

SETTEMBRU, 1956.

L-Arti Drammatika f'Malta

L-ARTI drammatika f'Malta jidher li ħadet svilupp kbir u varjat f'dawn is-snin ta' l-aħħar meta xxebbaħha ma' dik ta' mitt sena ilu u xi ftit snin fuqhom.

Aħna ma nafux sewwa meta twieldu fostna r-rappreżentazzjonijiet teatrali bil-Malti. Fil-bidu ta' l-amministrazzjoni Ingliża f'Malta (1800) insibu illi fit-Teatru Manoel, barra mill-opri tal-mużika bit-Taljan "kienu jsiru kummiedji bil-Malti". Qabel, meta l-Belt kienet għadha imblokkata, wara li l-atturi Taljani li kienu jagħtu xi rappreżentazzjonijiet fit-Teatru Manoel, kienu ħarġu mill-Belt imħabba l-għoli tal-ħajja, id-dilettanti Maltin ngħaqdu f'kumpannija filodrammatika u komplew jipproduu din ix-xorta ta' mogħdija taż-żmien għall-popolazzjoni. u l-iktar għall-gwarniġġjon. Iżda ma nafux jekk dawn ir-rappreżentazzjonijiet kinux isiru bit-Taljan jew bil-Malti. M'għandna ebda tifkira li tixhed x'kienu sewwa dawn il-produzzjonijiet teatrali ta' dak iż-żmien.

L-ewwel xogħlijiet tal-Palk li dehru stampati kienu ta' Rosato li, milli jidher, kien attur ukoll u midħla sewwa ta' l-opra lirika bħala komprimarju. Dan kien mitt sena ilu; minn dak iż-żmien 'il hawn ir-repertorju tal-proża Maltija kiber ġmielu u l-Palk Malti għadda minn fażi għal oħra: mill-farsa burleska għall-kummiedja komika, mill-kummiedja semi-serja għad-dramm romantiku u storiku, u għal dak traġiku li fihom hemm dejjem isaltan l-argument melodrammatiku maħdum fuq inċidenti konvenzjonali u artifiċjali, sakemm fl-aħħar nibtet il-kummiedja soċjali li ħadet il-post tad-dramm sentimentali u traġiku fuq it-teorija u t-teknika tar-realiżmu psikoloġiku li fil-produzzjonijiet oriġinali Maltin tal-lum beda jidher xi ħjiel tagħha 'l hawn u 'l hinn.

Fost il-kommedjografi ta' l-iskola komika tas-seklu dsatax, wara Rosato, insemmu lil Huber, Fleri, Karmenu Camilleri u Ardoino, imbagħad wara, lil Nazju Padovani Ginies, Kalċidon Camilleri, Ġużè Muscat Azzopardi, u fl-aħħar lil Kalanġ Borg u Kalċidon Borg b'kummiedji farseski oriġinali jew tradotti, b'xi

dramm u l-iktar bi traduzzjonijiet ta' xogħlijiet drammatiċi mit-Taljan u pochades *tat-teatru Franċiż—li għalkemm ġiebu taqliba fir-repertorju komiku ta' dari, ħallew il-Palk Malti nieqes mill-oriġinalità teknika u mis-sitwazzjonijiet tal-kummiedja soċjali tal-lum.*

*Molière u Goldoni, kif ukoll Sheridan, mad-daħla tas-seklu għoxrin, dehru li ilhom li għamlu żmienhom u flokhom kienet daħlet fir-repertorju tat-teatru kontinentali b'kummiedji soċjali l-proża drammatika ta' Roberto Bracco u Girolamo Rovetta fl-Italja, ta' Oscar Wilde fl-Ingilterra, ta' Sardou fi Franza li wara, imbagħad, bdew ftit ftit jinxorbu minn skola oħra ta' xogħlijiet drammatiċi li fihom l-argument kien kollu filosofija psikoloġika u realistika tal-ħajja li fihom għandhom xi ħjiel il-produzzjonijiet ta' Praga u Verga, u dan l-aħħar ta' Pirandello, Niccodemi, Chiarelli Benelli u Lopez, u ma' ġenbhom jistgħu joqogħdu Ibsen, Shaw u Chekov. Hawn Malta aħna mxejna b'pass ta' nemla wara l-mixja 'l quddiem tal-Palk stranġier. Iżda flok li ħloqna fuq l-ispirazzjoni tar-repertorji ġodda kontinentali qlibna bil-Malti (l-iktar mit-Taljan) dak li l-iktar ken jolqot il-gostijiet popolari tal-Palk Malti. Fost dawn insemmu l-*Għajjura *ta' Bisson, waħda minn dawk il-kummiedji soċjali li kienu jagħmlu mix-xogħlijiet romantiċi tal-teatru ħafif li fis-seklu li għadda kien twieled f'Parġi u li tkompla mbagħad minn Hennequin, Weber, Gandilott u Faydeau, l-Imgħallmin il-kbar tal-*pochades, *u li bihom iżżewwaq ir-repertorju Malti flimkien mal-kummiedji godma tat-tip tas-*Santarellina.

Minn mindu l-proża drammatika Maltija bdiet titħaddem minn nies ta' ċerta kultura letterarja mħarrġin fit-teknika tal-Palk, *ir-repertorju tat-teatru Malti tbiddel fl-argumenti, fil-kostum, fl-istil, fil-lingwaġġ xeniku u fuq kollox fis-sitwazzjoni artistika ta' l-azzjoni. Iżda l-arti drammatika Maltija, li baqgħet marbuta ma' l-azzjonijiet romantiċi, kienet għadha ma wasletx biex tista' tagħżel, ngħidu aħna, bejn it-teatru ta' Sardou u dak ta' Pirandello fejn fil-wieħed iktarx jidher l-effett milli l-istudju fin tal-karattru, l-intrigi u l-kolp tax-xena milli s-setgħa drammatika tas-sitwazzjonijiet. Kien f'dawn l-aħħar snin li bdejna naraw fuq il-Palk Malti xi xogħlijiet drammatiċi oriġinali mnebbhin mill-iskola l-ġdida tat-teatru psikoloġiku ta' Ibsen, Tolstoi, Moser, Praga u Giacosa. Dan l-iktar li deher f'xi attijiet uniċi*

u fil-bogħod f'xi kummiedja soċjali; għalhekk ma nistgħux ingħidu li l-Ġenju tal-Palk Malti laħaq tala' wisq tarġiet ta' dan it-teatru ġdid, iżda hemm it-tama li 'l quddiem, bil-koltivazzjoni tat-teatru ġdid u tal-psikoloġija u teknika tiegħu jkollna xi xogħlijiet mill-pinna tal-kommedjografi tal-Palk Malti li jkunu jistgħu joqogħdu ma' ġenb oħrajn tat-teatru modern. S'issa l-biċċa l-kbira tax-xogħlijiet drammatiċi Maltin għadhom jinħadmu fuq trami, ħsieb u svolġiment melodrammatiku. Minn fost il-kommedjografi tagħna, dawk li xagħarhom beda jibjad u għandhom iżjed esperjenza tal-ħajja, setgħu forsi jaslu iżjed kmieni biex jagħtuna eżempju sabiħ ta' produzzjonijiet ta' xeħta moderna milli l-kommedjografi żgħażagħ li jiġu li jibnu x-xogħlijiet tagħhom mill-qari ta' kotba teatrali fuq sies ta' teżi b'sitwazzjonijiet inverosimili, fejn id-djalogu kiu nieqes mill-ħajja u min-naturalezza u l-karatterizzazzjoni nieqsa mill-psikoloġija persunali tal-persunaġġi.

Fuq hekk, sakemm naslu għat-teknika tal-palk ġdid, u sakemm il-mentalità ta' l-uditorju mħallat tkun tista' tapprezza l-arti fina drammatika tal-lum, jaqbel li nitrawmu sewwa qabel ma nirfsu fuq art hekk imwiegħra ta' l-arti drammatika moderna u nibqgħu nedhew għal xi ftit ta' żmien ieħor bil-kitba ta' xogħlijiet ta' l-iskola ta' Goldoni, Molière, Sardou u Bisson li fihom għadna nħossu xi ħaġa iżjed ġenjali ma' l-ambjent ta' djarna u li l-pubbliku tal-platea jew dak li jissamma' mir-radjo jista' jġerrgħu iżjed b'gost intellettwali mix-xogħlijiet ta' l-iskola drammatika astrusa tal-lum. Wara kollox aħna għadna nsibu, bħal nies oħra ta' pajjiżi kontinentali b'mentalità iżjed sviluppata minn dik tal-kotra tagħna, illi x-xogħlijiet teatrali qodma, ta' ċertu valur klassiku u romantiku, għadhom ma tilfux la l-ġmiel u lanqas il-benna tagħhom, u t-togħma tagħhom għadha bnina bħal dik ta' ċerti nbejjed qodma, u l-ġenjalità tagħhom għadha bħal dik ta' ċerti nisa xjuħ li fi xbubithom kienu jsaħħru l-għajnejn. Iżda, b'danakollu, ma rridux inkunu hekk konservativi li nċaħdu l-valur tekniku tas-sengħa drammatika ġdida (u għalhekk ukoll il-post fil-letteratura drammatika Maltija ta' xogħlijiet mibnijin fuq it-teoriji u kriterji estetiċi ta' dik is-sengħa) f'ambjenti kulturali fejn l-apprezzament tagħhom jista' l-lum isib iżjed wisa' u 'l quddiem irabbi l-għeruq fil-gostijiet tal-ġenerazzjoni li tielgħa kif ukoll fost il-pubbliku.